

УДК 17:37.01

Кулик І.,*Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ХРИСТИЯНСЬКА ЕТИКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

У статті розкрито поняття загальнолюдських моральних цінностей особистості старшокласника та проаналізовано основні шляхи їх формування у процесі вивчення основ християнської етики.

Ключові слова: мораль, моральне виховання, морально-духовні цінності, загальнолюдські моральні цінності, християнська етика.

Кулик И. Христианская этика как средство формирования у старшеклассников общечеловеческих моральных ценностей

В статье раскрыто понятие общечеловеческих моральных ценностей личности старшеклассника и проанализированы основные пути их формирования в процессе изучения основ христианской этики.

Ключевые слова: мораль, моральное воспитание, морально-духовные ценности, общечеловеческие моральные ценности, христианская этика.

Kulik I. The Christianiti's Ethics as Mean of Forming the Common to All Mankind Moral Values for the High-School Pupils

The article deals with the concept of universal moral values of the senior pupil's personality. Main ways of their formation in the process of learning Christian ethics are analyzed.

Key words: morality, moral upbringing, moral and spiritual values, universal moral values, Christian ethics.

Постановка проблеми. Запорукою успішної розбудови української держави, подолання загальної кризи в суспільстві є духовне відродження народу. Майбутнє ж української нації залежить від

змісту моральних цінностей, які закладаються в серця молодих людей, і від того, якою мірою духовність стане основою їхнього життя.

В усі часи людство хвилював стан духовності окремої індивідуальності та суспільства в цілому. Саме піднесення рівня духовності особистості стає необхідною умовою формування людини нової доби, людини XXI століття, від якої певною мірою залежить майбутня доля держави. Йдеться про морально-духовні орієнтації, що є провідними в навчально-виховному процесі сучасної школи. Україні потрібна нова, національно свідома, з розвиненою державною гідністю еліта, яка досягла б високого становища власним талантом та інтелектом. У процесі виховання проблема формування загальнолюдських моральних цінностей залишається однією з найактуальніших у педагогічній науці та шкільній практиці. Водночас формування загальнолюдських моральних цінностей учнів старших класів ув умовах глибоких соціально-економічних змін в Україні наштовхується на значні труднощі. Оскільки сьогодні існує загроза обмеженості свідомості, девальвація морально-духовних цінностей, то виникає необхідність говорити про дефіцит моральної культури та потребу в створенні умов, які сприяли б розвитку загальнолюдських моральних цінностей у старшокласників у процесі вивчення християнської етики.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема формування загальнолюдських моральних цінностей особистості є ключовою для всіх наук про людину: філософії, історії, соціології, права, культурології, психології, педагогіки. У філософській літературі (С. Анісімов, М. Бердяєв, В. Кувалкін) проблему загальної моральної культури підростаючого покоління розглядають на рівні сутнісних сил людини, що здійснює регулятивну функцію її поведінки. В основу соціологічного підходу до ціннісних орієнтацій (І.Кона, К.Леонтовича, В.Свідерського) покладена трактовка ціннісних орієнтацій як найважливіших регуляторів суспільної поведінки. Психологи (Б.Ананьєв, І.Бех, М.Боришевський, В.М'ясищев, Б.Теплов) розглядають загальнолюдські моральні цінності як елементи внутрішньої психологічної структури особистості, що визначають стратегічну мету індивіда. Педагоги (Є.Бондаревська, А.Глушенко, М.Євтух, Є.Зеленов, С.Золотухіна, О.Сухомлинська, Г.Шевченко) зазначають, що загальнолюдські моральні цінності є провідним механізмом впливу на особистість та її поведінку, вказують на шляхи реалізації духовно-морального потенціалу.

Формулювання цілей статті. Зважаючи на актуальність поставленої проблеми, метою даної статті є розкриття понять загальнолюдських моральних цінностей особистості старшокласника та основних шляхів їх формування у процесі вивчення основ християнської етики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Моральне виховання є основним чинником усебічного гармонійного розвитку особистості. Морально-духовні цінності особистості є її найбільшим надбанням. Завдання морального виховання – це оволодіння нормами й правилами моральної поведінки, формування почуттів та переконань, вироблення умінь і навичок моральної, адекватної поведінки в процесі суспільних відносин.

В основу змісту морального виховання покладено загальнолюдські морально-духовні цінності. Загальнолюдські моральні цінності – це набуті попередніми поколіннями незалежно від расової, національної чи релігійної належності морально-духовні надбання, які визначають основу поведінки та життєдіяльності окремої людини або певних спільнот [1, с. 560].

Обов'язком навчальних закладів є допомогти молоді досягнути шлях до пізнання вічних цінностей Любові, Добра, Правди, Справедливості, Милосердя, до вивчення основ християнської моралі. Християнське моральне виховання є складовою частиною національного, відповідає нашій ментальності, психіці, природній релігійності та традиційним рисам українського ідеалу людини: вірі в Бога, в Боже Провидіння, повазі до старших, лагідній вдачі, щирості, гостинності, працелюбності, духовному аристократизму (невизнання над собою жодного володаря, окрім Господа Бога), гуманному ставленню навіть до ворогів, перевазі духовного над фізіологічним у родинному житті, любові до своєї Батьківщини та народу [6, с. 110]. Християнське виховання – це процес формування та розвитку духовного та фізичного потенціалу людини [4, с. 31].

Курс “Основи християнської етики” є дисципліною християнсько-світоглядного, культурного та освітньо-виховного спрямування, що вибудовується як фундамент буттєвих цінностей сучасної людини [2, с. 12]. Цей курс не є вченням віри, не включає релігійних обрядів, не ставить за мету залучення до певної конфесії.

Викладання предмету передбачає виховання в учнів поваги до свободи совісті, релігійних та світоглядних переконань; здатності до співжиття та толерантності в українському суспільстві. Метою

курсу "Основи християнської етики" є формування в учнів християнських моральних чеснот. У процесі досягнення мети передбачається реалізація таких завдань:

- ознайомлення учнів із основами християнської моралі як фундаменту загальнолюдських цінностей;
- ознайомлення учнів із християнськими моральними цінностями: істини, благочестя, добра, любові, краси, гідності, обов'язку, совісті, честі;
- формування свідомої та відповідальної особистості учня на основі християнських духовних, моральних та культурних цінностей;
- створення належних морально-етичних умов для самопізнання та самореалізації.

Метою й завданням навчального предмета з християнської етики, – визначав М. Стельмахович, – є формування особи школяра на засадах християнської моралі, плекання духовності, доброти, людяності, милосердя, чесноті, працьовитості, виховання духовно багатой особистості, яка усвідомлювала б свою відповідальність перед Україною та рідним народом [7, с. 20].

В умовах класно-урочної системи урок християнської етики має свої особливості: починається й закінчується християнським вітанням (прощанням); бажаний вступ до уроку, який допомагає проїнятися духовним настроєм; молитва на початку та в кінці уроку; знак святого Хреста; зовнішня атрибутика та обладнання уроку: ікона, свічка, Біблія; читання Святого Письма, відповідні форми роботи з ним; пояснення на основі морально-етичного твору.

Викладання предмета християнської етики – це мистецтво. Мистецтво важке. Ці специфічні уроки вимагають неабиякої підготовки. До фахових обов'язків учителя християнської етики, крім традиційних – бути обізнаним з педагогікою та психологією, бути професійно компетентним, володіти методикою викладання свого предмета, – входять і інші особливості його педагогічної діяльності [2, с. 131]. Адже при викладанні християнської етики у школі автоматично зростає увага до морального, особистого життя вчителя, котрий уже самим змістом свого предмета підштовхує інших до прискіпливого аналізу своєї особи. Тому до вчителя християнської етики, крім традиційної професіограми кожного вчителя, яка звучить як три "п": професіоналізм, порядність, патріотизм, – ставляться вищі вимоги. Його етично-моральний кодекс – це етичні норми Нового Завіту. "Щоб виховати Когось", – за словами

Антоніні Калашнік, – “необхідно самому бути Кимось” [5, с. 3].

Виховання учнів у процесі викладання християнської етики забезпечується підбором навчального матеріалу: біблійних віршів, біблійних історій, прикладів із художньої літератури повчального спрямування, культурологічних матеріалів, усної народної творчості тощо; застосування у процесі навчання запитань, проблемних завдань, ситуацій, рольових ігор, які вимагають від учня висловлення своїх почуттів, власної думки щодо питань моральної поведінки [7, с. 65]. У навчанні всі цілі реалізуються одночасно та в комплексі. Цілі навчання християнської етики тісно пов’язані зі змістом навчання.

Зміст навчання християнської етики має забезпечити досягнення головної мети, яка полягає в тому, щоб:

- ознайомити учнів зі спільними для всіх християнських конфесій християнськими моральними цінностями;

- навчити учнів поводити себе відповідно до християнських цінностей, які лежать в основі загальнолюдських моральних цінностей.

Зміст навчання основ християнської етики включає сфери спілкування, діяльності та поведінки у ставленні до Бога; до себе; до своїх ближніх; до держави; до природи; а також знання Біблійного, історичного та культурологічного характеру.

Програма курсу християнської етики для десятого класу включає в себе теми, що порушують проблематику християнського подружжя, а саме: християнський погляд на родину, моральна цінність здорового способу життя, сім’я та її завдання, статевість, цінність цнотливості, християнські родини як приклад для наслідування. А на уроках християнської етики учні повинні засвоїти основні ознаки християнського подружнього життя: святість, нерозривність, єдність, гідність, які ґрунтуються на взаємній відповідальності чоловіка та дружини. І ця відповідальність – перед Богом та самими собою. Покликання подружжя – це народження та виховання дітей, суть подружжя – взаємне віддавання себе [2, с. 59]. Уроки християнської етики мають на меті пояснити старшокласникам, що сучасне людство з морально-християнської точки зору має хибне уявлення про святу тайну подружжя. Побутує думка, що вступивши в “шлюб”, люди відкривають собі двері до недозволеного раніше у статевому співжитті: подружньої зради, абортів, неприродного задоволення статевих пристрастей, вживання контрацептивів тощо.

Молодь живе у світі, забрудненому хибною інформацією про християнсько-моральний спосіб життя молоді. Тому цей предмет має на меті навчити сучасну молодь захищати себе від міражів фальшивої свободи, обрати справжні людські цінності й так оберегти християнське подружжя, яке покликане до творчості, бо любов, яку дарує Бог, творить нове життя [4, с. 132].

Найвищою точкою справжньої любові є віддача, самопожертва, плідність і пошук повноти коханої особи. Фальсифіковане кохання, яке пропонує сучасний світ, полягає тільки у привабливості, симпатії й емоції: подобатись, володіти та насолоджуватись; що без віддачі та самопожертви задля іншого перетворюється лише у різні форми егоїзму. Якщо ми залишимося тільки у "мені подобається", то не знайдемо любові – а тільки егоїзм [4, с. 136].

Курс християнської етики для одинадцятого класу присвячений входженню в християнську мораль через осмислення Нагірної Проповіді Христа, яка міститься в V-VII розділах Євангелія від Матвія і є синтезом морального вчення християнства. Звідси провідна Ідея Моральної Проповіді – "етика серця" – найглибше виражає суть етики, що керується моральними нормами внутрішнього спонування. Звідси й загальна назва предмету "Основи християнської етики" в 11 класі – "Етика Блаженств", або ж "Християнський світогляд і мораль" [2, с. 150].

Мета даного курсу – показати захоплюючу красу християнського розуміння етичного життя й тим самим сприяти особистому переконаному вибору етичних вартостей як провідних у житті. Курс має на меті ознайомити учнів із проблематикою, що трапляється часто й повсюдно; в роботі охоплюються спроби науково-історичного та філософсько-богословського осмислення всіх світоглядних проблем. Завданнями курсу-предмету для 11 класу є:

- дати аналіз загальної ситуації в сучасному християнському світі та співіснування християн із довколишнім світом;
- виявити контекст, зокрема, етичний, християнської традиції;
- окреслити основні дискурси, які сьогодні конструюють проблемні поля християнського світогляду;
- розглянути, як основні концепції та гілки християнства формують у знанні ідею життя, її сутнісне наповнення.

У процесі формування загальнолюдських моральних цінностей особистості старшокласника побутує використання найефективніших форм і методів (ситуаційно-рольові ігри, аналіз соціальних

ситуацій морально-етичного характеру, ігри-драматизації тощо), які дають можливість предметно, безпосередньо й емоційно залучатися до ситуації морального вибору та морального пошуку [3, с. 137]. Важливо при викладанні предмета не обмежуватися власне текстуальним ознайомленням із біблійним сюжетом чи євангельською подією, а на їх підставі вміти дати оцінку вчинкам із точки зору етичної, моральної правди, й ці цінності впроваджувати в життя дитини та родини, класу, держави.

Враховуючи те, що на уроках християнської етики учням прищеплюється гама добрих почуттів: співчуття, жалість, милосердя, любов; для їх досягнення на уроці послуговуються різноманітними формами навчання: читанням Святого Письма, слуханням духовної музики, ознайомленням із основами іконографії, малюванням, поезією, конкурсами, вікторинами, кросвордами, дискусіями, інсценізаціями.

У процесі формування духовності на основі християнських моральних цінностей О. Сухомлинська радить використовувати настанови, нагадування, попередження, переконання, поради, прохання, похвалу (схвалення), оцінювання, погрози, покарання як безпосередні виховні впливи та спонуки [8, с. 13].

Висновки. Отже, християнська педагогіка дбає про духовний світ своїх учнів, прагнучи виховати їх не тільки добрими людьми, а й добрими християнами. Християнські педагоги завжди пам'ятають про те, що кінцева мета виховання не є на цьому світі, а у вічності в Бога. Цієї мети можна досягти тільки з Христом. Господь сам сказав, аби людина вчилася у нього та прагнула досконалості: "Тож будьте досконалі, як Отець ваш Небесний" (Мт. 6: 48). Він є найправдивішим вчителем і вихователем, а християнські батьки та педагоги повинні пам'ятати, що вони є помічниками Христа.

Список використаної літератури та джерел:

1. Бех І. Моральний розвиток особистості / І. Бех // Рідна школа. – 2004. – №1. – С.16 – 19.
2. Бендик М., Гнатів І., Огірко О. Християнська етика. / М.Бендик, І. Гнатів, О.Огірко. – Львів, 1997.
3. Боришевський М. Духовні цінності в становленні особистості громадянина / М. Бердишевський. // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1.
4. Вихрущ В., Карагодін В., Тхоржевська Т. Основи християнської педагогіки. / В. Вихрущ, В. Карагодін, Т.Тхоржевська. – Тернопіль, 1999. – 180 с.

5. Калашнік А. Загальні методи вивчення предмета "Християнська етика": Навчально-методичний посібник. / А. Калашнік. – Львів: ЛОП-ПО, 2003. – 192 с.

6. Моральна цінність християнства і відродження національної школи: Доповіді науково-практичної конференції. – Київ – Тернопіль, 1995. – 67 с.

7. Стельмахович М. Українська народна педагогіка: Навчально-методичний посібник. / М. Стельмахович. – К.: Віпол, 1997. – 231 с.

8. Сухомлинська О. Концептуальні засади формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей / О Сухомлинська // Шлях освіти. – 2002. – № 4. – С.13-18.